

Litt om Bekken, Høgda, Blåkollen, Ynsetra, Pål Halvorsen fra Rakeie og Sigfrid Person fra Savolax.

Av Bente Arnesen

Kildene for denne fortellinga er gardshistorie for Nes, bygdeboka for Aurskog, hefter om Sigfridsætta utgitt av Eidskog slektshistorielag, masteroppgave av Trine Sennerud Melby og to bøker av Øyvin Ribsskog. Ribsskog var lensmann i Aurskog og Blaker etter andre verdenskrig, og aktiv i Romerike historielag. Han skreiv flere bøker og mange artikler med lokalhistorisk stoff. «Rovdyrjegere på Romerike» kom i 1953. «Finnene kring Mangensjøen» kom i 1958. I 2012 trykket Anne-Lise Torvund og Tore Ovlien (på Mikkelrud i Aurskog) opp et nytt opplag av boka.

Høgda under Yn

I gardshistorie for Nes (bind IV, side 335) står det om Ynshøgda, eller Høgda som det kaltes til daglig. Anton Gulbrandsen (ca. 1834 -), g.m. Karen Paulsdatter fra Bekken (ca. 1836 -) var husmann i 1865, 1875 og 1900. Anton Gunnerius Gulbrandsen kom fra Brustadtjennet, en husmannsplass under Brustad (bind III, s.28). Anton og Karen hadde følgende unger: Gulbrand 1857, g.m. Gina Pedersdatter Brauterie, bodde i Børsonstua, Karl 1859, til Kristiania, Paul, bodde i Bråten ovafor Brauter, Oline, f og d 1862, Anne Oline 1866, Ellen Maria 1869, død i Oslo, Anders 1871, Hans Laurits 1873, Thea 1878 g.m. Ole Nilsen Vestmo, Runni.

Thea er forresten bestemor til Torbjørn Nilsen, kjent blomsterhandler og begravellesagent på Årnes. Hans Laurits blei etter hvert lensearbeider i Fetsund og oldefar til meg som har skrevet dette. Det er mange etterkommere etter Karen og Anton som var de første som bosatte seg i Høgda. Dette skjedde uten skauieierens viten og vilje, men det var vanskelig å nekte de å bruke plassen når de først hadde fått tak over hue. Det kan vel hende at Bekken hadde brukt jorda i Høgda før Anton og Karen flytta dit. Til slutt flytta likevel den sønnen som hadde tatt over, Anders Høgda med familien til Søndre Takholtlia (side 368) som han kjøpte i 1915. Da vart Høgda lagt for fefot. I dag er det kun hustuffer, kjellerhøl og rødningsrøyser der.

Bekken under Løken.

Karen Høgda var fra Nedre Bekken, som vi kan lese om på side 343 i samme bygdeboka. Karens foreldre var Åse Olsdatter Bekken (1795 -) og Pål Halvorsen fra Rakeie (1795 -). Pål og Paul er samme navnet, det er bare skriffformene som brukes om hverandre, mer om Pål seinere. I følge gardshistoria hadde Åse og Pål fem unger. Karen som flytta til Høgda var den yngste og eldstegutten Halvor Pålsen (1828 -) overtok Nedre Bekken. Han var gift med Tore Engebretsdatter (ca. 1821 -). Tore døde mest trulig i barsel da siste ungen blei født. Vesle Ole levde bare ett år og

døde i Høgda der tante Karen sikkert hadde tatt vare på ham. En eldre sønn Peder Halvorsen (1857 -) tok over i Bekken, han var gift med Berte Sofie Sørensdatter fra Brauterfallet. I bygdeboka nevnes seks unger og familien flytta rundt århundreskiftet til Brauterfallet. I dag står det ei lita hytte i Nedre Bekken. Hustuftene etter det gamle huset finner du litt nord for hytta.

Det lever et navn på ei lita moltemyr etter Karen Høgda, nemlig «Karenhølet». Den ligger et stykke sør for Bekken mot Bårdslknappen og Hanekamtjenna.

Åse Olsdatter født og oppvokst i Bekken hadde foreldrene Ole Eriksen (1771 -) og Sigrd Arnesdatter Folmo (ca.1766 -). De gifta seg i 1792 og i gardshistoria nevnes ni unger. De fire yngste døde som små i 1809 som jo var ett av flere nødsår på begynnelsen av 1800-tallet. En eldre gutt, Kristen døde som toåring i 1802. Ole og Anne nevnes kun som født, så om disse vokste opp er usikkert. Erik (1794 -) vart gift med Berte Jonsdatter Østgardseie (Brutangen, side 384), og så var det Åse som overtok Bekken.

Ole Eriksens foreldre var Erik Eriksen Bekken (ca. 1749 -) og Åse Kristoffersdatter Auli (1729 -). Erik var husmann i Nedre Bekken under Løken fra litt før 1770., men hvor han kom fra står ikke i gardshistoria. Det var to andre Eriksen-karer i nabolaget samtidig. I Svarthus bodde Anders Eriksen, og i Øvre Bekken var Kristoffer Eriksen (ca. 1754 -) husmann fra 1784. Kanskje disse tre var brødre?

I Øvre Bekken bodde pensjonert omgangsskolelærer, salmedikter, bygdeoriginal og husmann Ole Olsen i folketellingene i 1865 og 1875.

I 1801 var husdyra en sau og ei geit i Øvre Bekken, mens i Nedre var det ei ku, tre sauer, fire geiter og en gris.

Bjønnejegeren Erik Bekken.

Erik Eriksen Bekken er den første kjente husmann i Bekken. Han var en stor bjønnejeger. Ribsskog refererer flere historier om ham i boka «Rovdyrjegere på Romerike». En vår Erik kom ned i bygda vart han spurt om hvor mange bjønn han hadde skøti om vinteren, og svaret var: «Je har skøti bare tre i vinter, det har gått dårlin nå, svarde'n.» Det var visst bare en gang at Erik skaut et dårlig skudd. Bjønn vart skadd, blødde fælt og flaug av sted. Nede på ei myr satte den seg og tugg att såra for å stane blodet før den gikk videre sørover. Erik hang på og nådde att bjønn i ei bratt li og Ribsskog forteller at bjønn ok nedover lia, men da den skjønnte at Erik tok han igjen stoppa han. Erik skaut bjønn i det han for forbi, om det var på skier eller buksebaken fortelles det ingenting om.

Ribsskog referer ei skikkelig skrønehistorie som sammenliknes med historiene etter Baron von Münchhausen, en historisk og litterær figur som var kjent for å fortelle fantastiske og løgnaktige historier. Erik var ute på fuglejakt og hadde brukt opp alle kulene, men ved Hanekamtjenna fikk han se sju ender på et «låg» (det er et tre i vasskanten). Gode råd var dyre, Erik ladde rifla med krutt og virra stru på

ladestokken, som han så trykte ned i kruttladninga. Han la seg ned på bakken, fikk riktig siktehøgde og alle de sju endene vart tredd innpå ladestokken! Ikke verst, og da vart han så glad at han slo hendene sammen, og da kom det jammen ei jerpe flygendes og den fikk han bokstavelig talt i nevene. «Nå har je ellrin sett maka», sa'n og tro et skrett tebars og datt i bekken. Da'n karre seg oppatt hedde'n mange æurer i støvlegga.»

Far og sønner i Ynsetra.

Ynsetra er en naboplass til Høgda. Gardshistoria (side 335) forteller om Joel Olsen (1852 -) fra Myrvika (side 362) og familien. I følge Ribsskog var Joel, eller Hauken som han vart kalt, den største elgjegeren i Romeriksbygdene. Han levde for det meste av jakt og jakta på rovdyr vidt omkring, også så langt unna som Telemark. Han var kjent for sin utholdenhet og å flyge seks-sju mila om dagen var ingenting. Han flaug barbeint og ingen klarte å henge med. Mange mente Joel var den beste skytteren i landet. Det er mange historier om ham i boka om rovdyrjegerne. Joel jakta naturligvis bjønn au, og var en riktig hardhaus. I gardshistoria nevnes ni unger av Joel og kona Maria Paulsdatter (1848 -). Ribsskog nevner to av sønnene som au vart store jegere, Joel (1877 -) og August (1883 -). August tok over Ynsetra.

Elgjegeren Anders Høgda.

Anders Antonsen Høgda med en skutt kronhjort

Oldebarnet til den kjente bjønnejegeren Erik Bekken, Anders Antonsen Høgda (1871 -) blei også kjent som en stor jeger. Ribsskog kaller ham «ein ta dom gjeveste» i Nes. Anders Høgda kjente livet til elgen bedre enn de fleste og hadde «skøti mæir enn 150 stykkjer.». Om alt var lovlig elgjakt er vel tvilsomt. Det er flere gode historier om Anders Høgda, men de får andre fortelle. Han jakta visst hjort au, og dette bildet er kopiert fra boka til Ribsskog. Det kan hende det er fra Vestlandet, for hjort var det vel ikke på Mangenskauen i disse dagene? Anders er den eldste og bakerste mannen som ser mest kry ut!

Blåkollen.

Bilder viser Blåkollmåsan (eller Blåkøllmyra som Ribsskog skriver), en høstdag i 2012. Der har det vært bosetting, men det står ingenting i gardshistoria. Det er mange rydningsrøyser og tydelige hustuffer, så mest trulig har plassen vært bebodd i flere år. Ribsskog sier følgende om Blåkollen i boka «Finnene kring Mangensjøen»: «Blåkollen (Nes) i Lundbergskogen hadde ikke jordveg. Der budde Ole som reiste til

Nybakk. Huset revet.»

Ribsskog forteller mer om Ole fra den tida han bodde i Nybakk, hvor han i følge Ribsskog var født i 1811 og døde ca. 1880. Han spådde og signa. Kona fra Nes satte igler på folk. Støtt når Ole rapte, og det gjorde han ofte, sa hun: «Hjølpe Gud» og like sikkert kom det tørt fra Ole: «Takk Berte.». De hadde grisen i en bingje på kjøkkenet og den

hoppa ut på gulvet og møtte besøkende i døra. Før budde Ole på Blåkollen i Nes i Lundbergskogen. Der skulle han en gang passe et bjønneåte for den før nevnte Erik Bekken. Bjønn kom, slengte til side stokkene som lå over åtet, reiv et lår av hesteåtet og gikk. Da Erik spurte Ole om åffer han ikke hadde skøti svarte'n følgende: «Je tørde itte skyte, for hadde det vørtti et kleint skøtt, hadd'n ti meg.» Ei annen historie er da Ola en gang var med Erik og laga ei barhytte på Blåkøllmyra. Tidlig om morran, mens det enda var mørkt skaut'n Erik orrhanen med ei knall-rifle han skaffa seg for å jakte på bjønn. Ole bodde ei tid på Blåkollen, sa han var jo godt kjent i området han også. Erik var en eldre kar på denne tida, han var jo over 60 år eldre enn Ole. Det var vel derfor Ole skulle passe bjønneåtet.

I følge gardshistoria (fortsatt bind IV og side 365) hadde Ole Olsen f. 1811 g m Berte Nilsdatter fra Aurskog, f ca. 1811, opparbeida Øvre Nybakk og bygde husa der. De hadde ikke barn og plassen sto øde ei tid etter dem.

Trøllskrik mot den siste ulven i Nes i 1855.

Ribsskog forteller at siste gangen det blei sett gråbein i Nes var rundt 1855. Det begynte med ei jente i Bekken som sa til far sin: «Det går ei rau bikkje opp ved le! Faren såg ut gjennom glase og svarte: Pass deg for den bikkja du, for den tar sauva dine, og kuene dine og alt du har. Det er en gråbein. Hvis om atte det kommer får du skrike stygt, da går det». Le er grind. Ulven tok veien opp til Høgda og tok ei geit som den dro bort til et le som seinere vart kalt «Gråbein-lé». Mannen i huset, som må ha vært Anton Gulbrandsen strauk ut og skreik «trøllskrik». Da slapp gråbeinen geita og stakk av gårde østover. Den vart sett på flere steller og jagd unna med

trøllskrik. I Bjørknes reiv det jura av ei ku. Etter denne hendelsen i 1855-åra har «itte gråbæin vøri sett i Nes.» sier Ribsskog.

Pål Halvorsen Bekken, født på Rakeie i 1795.

Tilbake til Pål Halvorsen fra Rakeie som gifta seg med dattera i Bekken, Åse Olsdatter (kalt opp etter bestemora si). Pål var tjener på Lundberg da de to gifta seg i 1826. Ribsskog har ei historie om Pål Bekken som han blei hetende, i boka om rovdyrjegerne, side 86:

«Pål Bekken, bestefar hass Anders, var ved Husmosetra og fiske ein gong og gjekk over Holshøgda på himturn. Der gjekk'en på si litt i et nødvedin e-ern og la ifrå seg fiskeknippe på en stæin som kelles «Glestæin». Han fekk se en bjønn komma og nerme seg fiskeknippe og gæuvle ti, for å tenke å skremme'n. Pål skynde seg himover. Men bjønn hadde vørin sint, gjekk og bæula i dalen nerafør der og slog overreine tørrgrenner og høld et svare leven. Fiskeknippe fekk'en Pål itte se mæire tel.»

Et annet sted i boka fortelles det om at det bodde en tusse (smånisse) under den samme Glestein, og at ho Tusse-Lisbeth på Folvel blei lurt.

Ser vi i gardshistoria for Rakeie (bind IV side 309) finner vi Pål der. En eldre bror overtar Rakeie, og foreldrene er Halvor Pålsen Rakeie (1754 -) og mora Anne Andersdatter (1764 -). Anne var datter av Anders Gjertsen Skøyen og Inger Gulbrandsdatter Lundberg, faren var husmann i Vestre Badstua under Kjus (se side 509). Halvor og Anne gifta seg i november 1789, og Halvor døde før 1832.

Halvors foreldre var Pål Sigfridsen (1718 – 1798), gift 29. oktober 1750 med Marte Amundsdatter Auli (1715 – 1791). Som Pål og hans etterkommere var også faren Sigfrid Johansen (ca. 1680 – 1756) bruker av Rakeie. Mora var Anne Pålsdatter og kom fra Nord Mangen i Aurskog. Sigfrid og Anne trulova seg 12. desember 1717 i Aurskog, etter 4. juni 1719 er det kjent at de bodde på Rakeie, mest trulig Nedre Rakeie sier gardshistoria.

Ser vi i bygdeboka for Aurskog om gården Nordre Mangen finner vi Anne som datter på gården. Foreldre var Pål/Paul Knutsen Mangen og Ellen Torsdatter. Ifølge Eidskog slektshistorielag var Anne født rund 1690 og døde i Rakeie og gravlagt den 16. september 1770 ved Nes kirke. Hennes far og farfar var begge byglere av Nordre Mangen. Farfaren var Knut Paulsen født omkring 1620, død i 1713, med hustru ukjent i følge bygdeboka. Via Anne og hennes seks kjente søsken var folka på Bekken og Høgde i slekt med alle de store og rike slektene i Aurskog og Høland. En av de eldre brødrene, Tollef var i følge bygdeboka utkommandert i det Fynske gevorbne regiment i København og «intet hørt nu i 2 – 3 år» het det i 1727.

Den store Sigfridsætta.

Men tilbake til Sigfrid Johansen på Rakeie eller «Siffer Rachei» som han kalles i 1727. Han døde i Rakeie og gravlagt 7. juni i 1756 i Nes. Om hans bakgrunn, familie og slekt kan det sies og skrives mye om.

Kortversjonen er at faren var Johannes Sigfridsen (født ca. 1646 i Mangen, men usikkert om det er Mangen her i Norge eller Mangen i Gunnarskog i Värmland). Mora var Anne Gregersdatter, datter av Greger Simonsson. Johannes og Anne gifta seg i 1677. Johannes døde i 1730 i Rakeie og gravlagt 2. april i Nes. I finnmanntallet fra 1686 finner vi han i Søndre Mangen i Aurskog. Det står at han bruker halvparten av Søndre Mangen etter faren Sigfrid Person, at han betaler sin skatt, søker til kirken, skyter i skauen når «noget kand falde», og har ikke hugget og brent i skauen. Finnene dreiv som kjent med bråtebrenning og svedjebruk. Broren Sigfrid Sigfridsen døde i 1708 på Almenninga på Vestmarka i Eidskog. Det var også to andre søsken i følge Eidskog historielag.

Sigfrid Person Mangen var født i Savolax i Finland. Han var død før 1686. I 1640 bodde han i Mangen i Gunnarskog i Värmland. Både Sigfrid og faren Per var kjent som store «svedjare» i Sverige. Kona til Sigfrid er ukjent, men hun døde i 1685 i Sør-Mangen i Norge. Det er flere teorier og meninger om hvorfor Sigfrid Person forlot Sverige og kom til Sør Mangen rundt 1646. Noen mener å ha bevis for at han drepte naboen sin, andre mener det motsatte. Begge deler virker sannsynlig, men skal vi tru på Jösse Herads dombok fra 1648 så drepte Sigfrid en nabo og rømte derfor til Norge.

Bygdeboka forteller om hva som seinere skjedde med finnene på Sør Mangen. Det var Kronen som eide gården, og finnene var brukere og bygslere. Før jul i 1690 var de blitt varslet om at de måtte flytte, men de brydde seg ikke noe om det og vart så stevna til tings. Sigfridssønnene hadde tidligere rydda en liten plass som vart kalt «Soetli», og de hadde brent tre rugbråter. Det var dessuten rydda en plass kalt «Siølungen», og det var flere andre finneætlinger som blei sikta for å ha drevet med ulovlig bråtebrenning og svedjebruk. De blei dømt til å flytte innen to måneder «med sine hustruer, barn, svogere og husfolk», og intet av avlingen skulle bringes med. En skulle tru det blei svelt i hjel, men det vart det heldigvis ikke ser det ut som.

Trine Sennerud Melbys masteroppgave fra 2012, Universitetet i Oslo hadde tittelen: «De skogfinske bosettingene i Aurskog, Setskog og Eidskog, 1650-1725». Hun beskriver hva som skjedde på Sør-Mangen og drøfter forskjellige årsaker til at det hendte. De som er interessert i å vite mer får søke opp oppgava hennes på Internett, her nøyer vi oss med å sitere hva som siden skjedde med noen av de involverte:

Finnene på Søndre Mangen flyttet fra gården i 1691, men de forsvant jo slett ikke fra området. Tvert imot finnes flere av dem som brukere av plasser i samme område i 1701. Ifølge manntallet dette år bodde Peder Sigfridsen med familie på Garsjøseter hos sønnen Peder Pedersen Sjølungen, mens Johannes Sigfridsen og hans familie

befant seg i Molidalen hos nevøen Johannes Pedersen – sønn av Peder Sigfridsen. På Soot, plassen brødrene hadde ryddet i 1687, bodde Mikkel Hansen Soot (nr. 30, b.f.1), sønnesønn av Mikkel Eskildsen Fallet. Dette tyder på at myndighetene i det minste ikke hadde et uttalt ønske om å fordrive den finske befolkningen fra området. Kan det tenkes at myndigheter og gårdeiere ikke ønsket finner som leilendinger på gårdene, men at det var greit at de bodde på husmannsplassene? For tjenestefolk og skogsarbeidere var det vel alltid behov for. Dette kan, så vidt jeg ser det, bli begrunnet på to ulike måter - som i og for seg ikke behøver å være motstridende: Dersom samfunnet hadde et stort behov for arbeidskraft, ville myndighetene legge til rette for å få ryddet flest mulig nye plasser, og dermed sikre arbeidskraft. Man kan heller ikke utelukke at mange mente at finnene – altså innvandrerne – ikke skulle ha for høy status i samfunnet. Ved å tvinge dem til å flytte fra en gård til en husmannsplass ble de, bokstavelig talt, «satt på plass».

Sigfrid Person var født rundt år 1600, nevøen min er født i år 2000. Han er 12 slektsledd etter han som kanskje drepte naboen sin i Gunnarskog. Nevøen min har hele 1024 8 x tippoldefedre. På mange måter er det ganske nært, på andre måter helt fjernt. I hvert fall hvis du spør nevøen min. Men ser du hustuftene i Høgda, sykler forbi Nedre Rakeie, kjører forbi Søndre Mangen, ser fødsel og død i kirkebøkene, oppsøker Nes kirkeruiner en høstdag, - ja så er det ganske nært likevel.

Jeg har ikke sjekka de opprinnelige kildene, som kirkebøker og skifteprotokoller. Folk flytta mye, det var store ungeflokker, mange døde tidlig og de fleste gifta seg oppad veldig snart. De fleste var nok i slekt her inne på skauen. Det er mye feil og mangler i bygdebøkene, og det gjelder både Nes og Aurskog. Har du spørsmål eller vil fortelle meg noe mer, så ring med gjerne på 63 88 04 54 eller 920 85 567. E-postadressen er bia5@online.no.

Tørdiveln og fluga

Tørdivel skulle te fluga å fri.
Kåm Piriø!
Å vil du nå bli kjerringa mi?
Piri-itri-paraiamba.
Piri-itri-pariamba.
Piriø!

Men sins du at det passer sæ slik:
Du som er fatti og je som er rik?

Når jeg sitter på konungens slott –
Så sitter du på ein hestelort.

Når jeg sitter på konungens bord,
Så graver du i lort og i jord.

Tørdiveln smorde tel fluga på kjinn –
Det skal du ha før all kjæften din!

Fluga spurde tørdiveln som så:
' Å har du tenkt at vårt brølløp ska stå?

Vårt brølløp det ska nå itte bli stort –
Det ska stå på ein hestelort.

Tørdiveln og fluga dom kjistes,
Så borda og benka dom ristes.

Det var nå så lysti eit brølløpshus –
Der dansa to lopper og spelte ei lus.

Lars M. Fjellstad samla inn folkeminner fra Eidskog. Boka «till-till-tove» er utgitt i 1951 av Norsk folkeminnelag. Sangen om tordivelen og flua er kjent i flere versjoner, Alt Prøysen har en liknende sang.

Salmedikter, omgangsskolelærer og bygdeoriginal

Ole Olsen Bækken, kalt Paggen.

Av Bente Arnesen

Visste du at Mangenskauen har hatt sin salmedikter, og at han bodde på Øvre Bekken? I 1875 blei det utgitt et lite hefte med ti åndelige sanger. På forsida står det "Psalteret med ti Streng. Aandelige Sange. Av Ole Olsen Bækken, afskediget Skolelærer paa Mangefjeldet i Næs." Det blei utgitt i Christiania, trykt hos A. W. Brøgger, og på forsida står det videre:

Herrens Lov i min Mund er mig bedre
end tusind Stykker Guld og Sølv.

I heftet finner vi salmer for mange anledninger. I "En morgensang" står følgende linjer: "Giv mig o Gud det daglige Brød, Bevare mig fra Hungersnød." Ole visste nok altfor godt åssen livet kunne være. På begynnelsen av 1800-tallet var det krig med svenskene, uår, sult og flere nødsår etter hverandre. Vi får håpe han og flere med fant trøst og hjelp i salmene. Heftets første salme var "Forfatterens Fjeldsang" og det første verset lyder:

I Fjelddalens Ly og i Lundens Tegn
Der ligger mit Hus ved en blomstrende Eng,
Der risler en Bæk ved de duftene Blad,
Der Smaafuglen synger i Luften saa glad.

Jeg har ikke klart å spore opp sikkert hvor Ole var født, om han var født på den plassen hvor han bodde sitt voksne liv med kjerring og unger. Ved folketellinga i 1865 bodde han på plassen Øvre Bekken, et av bostedene innafor og sør for Bjørkelia. Han oppgis å være født rundt 1804, var gift med Elen Henriksdatter (i bygdeboka står det Andrea) født omtrent 1808, og hadde i hvert fall sønnen Anton født rundt 1846. Det var også ei pleiedatter, Karoline Martinsdatter åtte år, som bodde der, det kan hende det var datterdatter av Ole og kona. Anton blei gift med Inger Maria Olsdatter og hadde unga: Maren Oline f. 1868, Andreas f. 1870, Hanna Olivia f. 1872, Inger Marie f. 1875 og Hans Olaf f. 1876. Dette i følge bygdeboka. Her står det at Ole og sønnen var de siste i Øvre Bekken.

Ole Olsen Bekken var omgangsskolelærer i mange år her på Mangenskauen. Uten noen som helst utdanning utover konfirmantundervisninga blei han valgt ut av presten til å bli lærer. Han fikk øve seg i tre måneder med innenatlesning (er å lese høyt fra ei bok i motsetning til stillelesning eller utenatlesning) og høring før han blei tilsatt som omgangsskolelærer i 1829. Det å være omgangsskolelærer var nok ingen dans på roser, for å si det mildt. Han var aleine lærer og distriktet var stort. Det var nok ikke like god mat eller godt sengeleie og arbeidsforhold for læreren over alt. Nettopp det at det kanskje var litt lite mat ga ham kallenavnet "Paggen". Han er kanskje vel så godt kjent under dette navnet som under sitt fødenavn. Han var alltid sulten, forsynte seg alltid grådig og spiste seg stappmett så sant det var mulig. Etter et godt måltid pleide han å si: "Nå har je pagge meg godt." Og så klappa han seg på magen.

Det var nok ikke så greit å skulle bli forsørger av omgangsskolelæreren, salmedikteren og bygdeoriginalen. I protokollen for Nes hovedsogns fattigkasse kan vi se at i 1847 vart skoleholder Ole Olsens barn fordelt slik: Den nesteldste sønnen blei satt i legd på Rud,

datteren i legd på Åvol og en yngre sønn på Folvell. Endelig mente fattigkommisjonen at skolekommisjonen skulle gi læreren sparken fordi han lå det offentlige slik til byrde. (Er henta fra bygdeboka for Nes bind VII side 101 om Fattigvesen og skolevesen.

I Øvre Bekken er det bare tuftene igjen. En kan også finne en slags kjeller som er hamra og spetta ut i en gjengrodd fjellvegg. Det siste huset som sto i Øvre Bekken vart brukt som festlokale under krigen og det sies at det var Hjemmefronten som tente på det i 1944. Grunnen var at det blei for mye trafikk, det foregikk nemlig våpenslepp sørvest for plassen.

Paggen var også kjent for å være munnrapp og han var viden kjent i sin samtid for gode svar gitt både til prost, bisp og ordfører. Mange ordtak lever fortsatt etter ham. Her er det ei historie om da han og alle bygdas lærere var beordra inn til et møte med Skolekomisjonen:

”Det var en kald vinterdag. Ole, som hadde gaaet lang vei, satte sig hen til kakkelovnen, åpnet sin skindskræppe, tok op en lefse og en smøreske og begynte med fingrene at smøre sig en lefseklining. Før han var riktig færdig hermed, blev han fremkaldt. Skyndsomt rullet han lefsen sammen til en rull, tok en dyktig bit og traadte tyggende hen til bordet. Efter at ha avgitt de forlangte oplysninger og mottatt de fornødne instrukser angående skolen, blev han spurgt om han hadde noget at forebringe. ”Jeg maa nok faa fem daler i lønstillæg til en tønde byg, for vi har intet at æte”, svarte Ole. ”Er du nu i forlegenhet igjen? Din kone må være en ødeland”, sa bygdens ordfører. ”Jeg har aldrig turdet indlate mig på sammenligninger angaaende konerne”, svarte Ole, ”men saa meget kan jeg si: Min kone gjør aldrig Storballer”. Han fikk anvisning på fem daler av skolekassen.”

At det ikke var så fett å være omgangsskolelærer førte til at det nærmest var forventet at Ole skulle gå sin tiggergang nede i bygda. Det blei nesten sett på som en del av lønna. En gang han var på vei med tiggerposen gikk han inn på en av de største gårdene ved Årnes. Da frua på gården fikk se'n, så stengte ho døra. Men da var'n Ole rask:

Du skal ikke døren stenge
for den fattige som trenger og søker brød,
thi saa vil også Herren gjøre –
stenge sine døre for din sjel
når du er død. -

Da gikk døra opp og frua kom ut med mat. Han Ole fikk visst mye mat i sekken den dagen.

Det er blitt fortalt at han prøvde å lage seg venger av never. Han datt i hvert fall ned da han prøvde luftveien ut fra låvetaket, og brakk beinet. Dumdristig var det, men verden hadde ikke kommet stort framover hvis ingen hadde vært det! Bygdeboka forteller at Ole av og til reiste til sjøs og kunne være borte heile året. Åssen dette var forenlig med å være lærer og familieforsørger er vanskelig å skjønne, men han pleide visst bare å si at ”en må se seg om i verda”.

I 1861 trådte en ny lov i kraft, Lov om almueskolevæsenet paa Landet. Den blir kalt fastskoleloven og stilte krav om styrking av fagkretsen, bedring av lærerutdanninga, økning av skoletida og et krav om faste skoler istedenfor omgangsskoler. Både Ole og mange andre omgangsskolelærere fikk avskjed. Han søkte om en liten pensjon, men som han skreiv sjøl: ”... jeg har lite håp fordi jeg vet I dømmer ilde om meg, fordi jeg ser så ilde ut; men mitt utseende er efter medfarten, thi jeg har faret meget ilde”.

Du kan finne mer om Ole og skolevesenet ellers i Anne-Olaug Ingeborgsruds bok ”Glimt fra livet på Skauen før 1950” og i Romerike historielags årbok fra 1978.

Et par ordforklaringer til slutt. Ordet fro i verset nedenfor betyr glad og munter. Psalteret som er i heftets tittel, er et strengeinstrument av sitartypen. Men psalter betyr også samlingen av Davids salmer i Salmenes bok eller en rekke av bønner som svarer til tallet på Davids salmer. Så heftets tittel har nok en dobbel betydning vil jeg tru. Jeg må innrømme at desto mer jeg leste salmene hans, jo bedre likte jeg dem. Til slutt tar jeg med den korteste av dem alle:

Guds Ords Urte- og frugthaver.

Jeg vandrer i Guds Have skjøn,
Som plantet er udaf Guds Søn,
Og deri kraftig Frugter staar,
Som læge mine Sjelesaar.

Og deri deilig Roser er,
Som lugte liflig en og hver,
Som trøster mig og gjør mig fro
Og styrke mig i Haab og Tro.

Hustuftene i Øvre Bekken i september 2014.

Psalteret med ti Streng.

Aandelige Sange

af

Ole Olsen Bækken,

afskediget Skolelærer paa Mangenfjeldet i Næs.

Herrens Lov i min Mund er mig bedre
End tusind Stykker Guld og Sølv.

(Trykt som Manuskript.)

Christiania.
Trykt hos A. W. Brøgger.
1875

Skrevet av etter
originalen,
Bente Annesen
2008

Forfatterens Fjeldsang.

(Mel. Bag grønklædte Bakke der ligger et Hus.)

I Fjelddalens Ly og i Lundens Tegn
Der ligger mit Hus ved en blomstrende Eng.
Der risler en Bæk ved de duftende Blad,
Der Smaafuglen synger i Busken saa glad.

O lad mig nu synge en frydefuld Sang,
Saa Tiden den ikke maa falde mig lang.
Se Tiden den glider og Trængselen med,
Naar Jesus opholder mig Naade og Fred.

Jeg synger ssa glad ved den skjønn Natur
Og takker vor Skaber, vor Herre og Gud,
For at hans Velgjerning mot mig og Enhver;
Hans rige Natur, o hvor deilig den er.

Og medens jeg vandrer paa blomstrende Vang
Og lytter med Glæde til Fuglenes Sang,
Da stemmer jeg med i en Lovsang for Gud,
Som giver os Alt ved sin Almagt, sit Bud.

O Jesu dig være af Ære for Alt,
Du haver alene min Brøde betalt,
Du borttog min Byrde og Synden forlod,
Forsonede Gud ved dit hellige Blod.

Jeg agter ei Rigdom, ei Sølv eller Guld
Forfængelig Ære og glimrende Muld;
Thi Jesus han er min Rigdom og Skat;
Da siger jeg Verden med Glæde Godnat.

Naar Trængsel udpresser mig Taarer paa Kind,
Da vil jeg mig skynde til Frelseren ind,
Ved Bønn og Paakaldelse Synden afstaa,
Saa at jeg af Naade kan Salighed faa.

O Jesu, o lad mig i Naade bestaa
Og daglig paa Helligheds Veie at gaa
Og dig efterfølge i Trængsel og Ve,
Saa at jeg af Naade dit Ansigt faar se.

(Amen.)

En morgensang.

(Mel. Gak du min Sjel og fryd dig.)

Se Solen, hvor den deilig er!
Den med sin Glands og Straaleskjær
Forgylder Bjerg og Dale;
Den sender Lys og Varme ned
Saavel til Hyttens fattige Sted
Som Fyrstens gyldne Sale.

En Morgentime atter Skjøn
Nu bringer mig til Sang og Bøn,
Om Herrens Lov at tale,
Og takke Gud saa inderlig,
Som har i Nat beskjærmet mig
Fra Sjels og Legems fare.

O Herre Gud og Frelser kjær
I denne Dag mig naadig vær,
Din Hellig-Aand mig sende!
O Gud, oplyse min Forstand,
At jeg i Troen blive kan
Til Livets sidste Ende.

Giv mig en god Samvittighed
Og Naadens milde Sjelefred
Og Seierskraft og Styrke;
Bevare mig fra Fristelser,
Fra syndig Lyst og ond Begjer,
Vantroens Sjelemørke.

Giv mig o Gud det daglige Brød,
Bevare mig fra Hungersnød
Og ellers al ulykke:
Udslet min Synd i Jesus Blod,
Giv mig en rolig Ende god
Og Livsens Brudesmykke.

(Amen.)

En Aftensang.

O Jesu, min Sjeles livsaligste Skat,
God Hvile giv du os og god rolig Nat;
Se Dagen den helder, og Natten er nær;
O bliv hos os Mester, vor Frelser saa kjær.

O bliv hos os Mester, vor Brudgom saa fin,
Følg med os paa Veien i Tanker og Sind;
Forlad vore Synder og styrke vor Tro,
Lys over os Fred og Samvittigheds Ro.

O bliv hos os Mester, bevare os vel,
Send os dine Engle om Legem og Sjel,
Og skjule os i dine Vunder og Saar
At Satan ei skader os engang et Haar.

Lad rolig os sove og vaagne saa glad!
Du Herre, gjør Mere end, som vi dig bad;
Ja dine Velgjerninger, store de er;
O bliv hos os Mester, vor Frelser saa kjær.

O bliv hos os Mester: i Døden vi gaar
Saa at vi din Naade og Salighet faar
Og salig henvandre fra Jammerens Dal
Og du os indsamle i Himmelens Sal

(Amen.)

Søndagsmorgen.

(Mel: Op alle som paa Jorden bo.)

Idag er Herrens Sabatsdag, en hellig Offerfest
O Gud mig naadig til dig drag, I Troen mig befæst :/:

O Jesu, Sjelens Brudgom kjær! jeg ofrer dig mig selv.
Mig arme Synder naadig vær, O frels min arme Sjel :/:

Idag er Salighedens Dag, Idag er Naadens Tid,
Idag er Herrens Velbehag - O Gud omvende mig! :/:

O Jesu giv mig Harnisk paa, Og giv mig Aandens Sværd,
Saa jeg i Striden seire maa Mot Satan og Hans Hær :/:

O giv mig Kraft i Dødens Stund Og i min sidste Strid,
At jeg udi mit Hjertes Grund dig føler seierrig. :/:

O hjertenskjære fromme Gud, Send mig din Englevakt;
Hjælp mig at lyde dine Bud og staa i Naadens Pagt. :/:

Da vil jeg hist i Himmelens Fryd Min Sabbatshvile faa,
I evig salig Jubelfryd For Lammets Throne staa :/:

Du hellig hellig hellig er Jehova Sebaot!
Dig evig Lov og Ære vær Paa Himlens Ære-Slot. :/:

(Amen)

En julesang.

(Mel. Fader vor udi Himmerig.)

Staa op o Yngling skjøn og prud,
Syng Herrens Lov som Jesu Bud,
Syng Herrens Lov om Julenat;
Han er din sande Sjeleskat,
Han er det sande Juletræ
Med livets Frugter kvægende.

Staa op o Olding mat og svag,
Staa op, thi nu er Naadens Dag;
Staa op med ydmyg Bod og Bøn,
Til Jesum Guds enbaarne Søn,
Tilbed det Barn, i Krybben laa
Iblandt Guds Engle, skjønt paa Straa.

O staar op alle, tænder Lys;
Syng Herrens Lov i hvert Hus,
Istem ei deilig Julesang
Med Englene paa Bethlehems Vang
Om Herrend Lov, om Jordens Fred,
Om Jesu Skrift, vor Salighed.

Man spurgte ud i Israel
Hvor er den Gud Immanuel?
Hvor er han født den Konge bold,
Som fører Herrens Seierskjold?
De saa hans Stjerne for sig staa,
Derfor de snar paa Veien gaa.

Jo han er født i Betlehem,
Som er Guds Hus og Naadens Hjem;
Han er det sande Himmel-Man,
Han er det rene Livsens Vand,
Den Jakobs Stjerne skjøn og klar,
Man saa i Østen aabenbar.

Han er den sande grønne Kvist
Af Davids Stamme sprungen vist,
Og han blev født i Davids Stad,
Ham Hyrderne kom og tilbad,
Ham de tre Konger offrede
Sit Hjemlands Guld og Røgelse.

Kom saa, o Synder, og vær glad
Og offre ham dit Myrrhablad;
Ja offre nu din Røgelse
I Bod og Angers Ruelse

For Ham, som vores Synd saa svar
Paa Korsets Træ taalmodig bar.

Som Duen udi Lunden sval
Nedlader sig i Blomsterdal,
Saa søge vi vor Sjelefred
I Jesu Rosens-Urtebed;
Udi hans dybe Bunders Saar
Vi Fred og Salighed opnaar.

Guds Ords Urte- og frugthaver.

Jeg vandrer i Guds Have skjøen,
Som plantet er udaf Guds Søn,
Og deri kraftig Frugter staar,
Som læge mine Sjelesaar.

Og deri deilig Roser er,
Som lugte liflig en og hver,
Som trøster mig og gjør mig fro
Og styrke mig i Haab og Tro.

Vinstokken.

(Mel. Jesu søde Hukommelse.)

Jesu kom ned af Himlene
Og blev hos oss et Menneske,
Og ved sin Lidelse og Død
Sin Naade han os alle bød.

Som en Vinranke høi og stor
Fremvoxte han paa denne Jord,
Hvor vi af samme Grene er,
Naar Kristi sande Frugt vi bær.

Af Aandens Fedme, Ordets Saft
Formeres vi i Troens Kraft;
Naar Dydens Frugter modnes frem,
Indsamles vi i Himmelen.

Men hvo, som ei paa Jesum tro,
Og ei i Naade hos ham staar,
Og ei hans Naade agte vil,
De stødes ned i Pødens Ild.

Hør Jesu Tale lyder sød,
At Gud vil ingen Synders Død,
Men at Enhver i Naadens Tid
Skal leve og omvende sig.

Lad da vor Vandel vorde saa,
Vi til Omvendelse maa gaa
Og søge Naadens milde fred
Og opnaa evig Salighed.

En Lovsang og Bøn.

(Mel. Som Hjorten med Tørst befangen.)

Skulde jeg min Gud ei prise
Og ham takke hjertelig,
Som saa meget Godt beviser,
Mig forsørger faderlig,
Han som frir mig af al Nød,
Han som giver dagligt Brød,
Han som læger al min Skade,
Han som vil min Synd forlade.

Jesu, du til Verdens Frelse
Af din Fader sendtes ned;
Giv mig Lykke, Liv og Hilsen,
Giv mig Naadens søde Fred;
Giv mig Korset uden Tvang,
Giv mig Bøn og Frydesang,
Giv mig Aandens Førstegrøde
Du, som for mig Synder døde.

Send mig ned din Engleskare,
Dan om mig en gloend' Mur;
Fri mig du fra Satans Snare,
Han som ligger fast paa Lur;
Fri mig fra hans Løkkemad,
Verdens giftig' Lysters Fad,
Hjælp mig Kjødets Lysters dræbe,
Trolig Livets Vei bestræde.

Slut i Naade mine Dage,
Giv i Døden rolig Ro
Lad mig Levnet Gud behage,
Giv mig Seir ved Haab og Tro.
Jesu, Sjelens Brudgom kjær,
Vær med Hjælp mig altid nær;
Lad mig du fra Verden træde
Til din evig salig Glæde.

(Amen)

En bodssang.

O Jesu Krist vor Frelser kjær,
Som led for Verdens Synder,
Mig arme Synder naadig vær,
Lad mig dit Navn forkynde,
I Bod og Strid med Bøn og Fliid
Fra Synden mig omvende,
Saa jeg ved dig i Dødens Tid
Kan faa en salig Ende.

Gud Hellig-Aand, vor Skat saa skjøn,
O vær hos mig tilstede!
Bønhør mit Hjertes Suk og Bøn,
I Naade mig berede;
Gjenfød mig daglig her paany,
Saa jeg Guds Billed bærer;
Naar Christus kommer frem i Sky
Lad mig da staa med Ære.

O Jesu Krist, kom snart til Dom
Kom snart at frelse Dine;
Frels os fra Verdens Straffedom,
Frelse os fra Helveds Pine,
Saa vil vi evig prise dig
I himlens salig Glæde,
Naar vi skal se Guds Ansigt blid
Paa Herlighedens Sæde.

Vaager og beder.

Op vaager og beder, ja banker og leder
I Herrens Udvalgte til Sion at naa.
For Jesus, han vil os i Naade veilede
Paa Trængselens Veie taalmodig at gaa,
Varagtig i Striden fra Seier til Seir,
Saa at vi kan kjendes at bo i Guds Leir.

O lad os i Kjærlighed følge hverandre
Med Ydmygheds Længsel til Sion at naa,
Saa ei nogentid vore Hjerter forandres
Til Synds og Fordærvelses Veie at gaa,
Men Stræbe varagtig i Tro og i Bøn,
Saa at med Glæde kan staa for Guds Søn.

O Jesu, du traadte Vinpressen alene,
Uskyldig du traadte den udi dit Blod,
Din Fader lydaktig os Frelse at tjene
Der nøgen paa Korset fastnaglet du stod;
Ja, rene Vindru, udpresset du blev,
Der Alverdens Synder til Korset dig drev.

Udrens mig med Isop som Tvætterens Sæbe,
Afto mine Synder i Vindrueblod,
Ifør mig din Naades Retfærdigheds Klæde,
Udrense mit Hjerte, mit Sind og mit Mod;
Indgyd i mit Hjerte din Salvelses Aand,
Besegl mig i Panden, paa Mund og paa Haand.

O Jesu jeg haver saa Meget at bede
O giv mig din Naades Velgjerninger stor;
Dan mig til din Brud, mens jeg vandrer hernede,
Indled mig som Brud iblandt Englenes Kor
At staa for dit Ansigt med Glæde og Sang
For Herligheds Throne i Smykke og Rang.

(Amen.)

Tolvhus og Svarthusbråtan.

Tekst og bilder: Bente Arnesen (bildene er tatt i april 2015)

Vi svinger av Rakeievegen ved Bjørkelia og tar Svarthusvegen. Like etter brua over Tolvhusbekken er det plass til å parkere et par biler.

I Tolvhusbekken var det ei sag som vi fortsatt kan se steinrester etter.

Inn på høyre hånd kan vi så vidt se noen tufter etter en liten boplass som het Hamborg. Hvor lenge denne var i bruk er usikkert, kanskje var det sagarbeidere som bodde der i nyere tid.

Vi følger skogsbilveien som går til venstre, altså ikke den som går til Svarthus. Til venstre ser vi etter hvert jordene i Svarthus og så vidt Svartjenn. Akkurat der veien gjør en knekk og vi har litt myr (Tolvhusmyra) på begge sider av veien, men kan ane at den er større på venstre hånd svinger vi av veien og går inn til venstre. Hundre meter inn der i kanten av Tolvhusmyra lå plassen Tolvhus.

Tolvhus.

Faren til bestefaren min kom fra Høgda og hadde sterke røtter i området. Han kalte plassen for «Tollshus». Hvis du sier det noen ganger og sammenlikner med Tolvhus,

så skjønner du at det nok var det plassen het.

Tollshus glir mye lettere i munnen!

Jeg har ikke funnet omtale av plassen i gardshistoria, men på side 586, bind IV nevnes Anders Eriksen Tolvhus under Yn på Skauen. Han skal være halvbror til Dordi Larsdatter som var født rundt 1733. Dordi hadde en annen halvbror, og det var Engebret Larsen Droignes (se side 573 for

mer om ham). Dette betyr så langt jeg kan se av gardshistoria at Anders Eriksen Tolvhus var sønn av Ragnhild Olsdatter på Årnes og en kar som nødvendigvis måtte hete Erik, og at Anders kan være født rundt 1730 med et godt slingringsmonn.

Her er Ove Antonsen ved dørhella i Tolvhus.

Svarthusbråtan.

Vi fortsetter veien oppover, og litt oppe i bakken ser vi ei steinrøys på høyre hånd like ved veien. Den kan se ut som ei rydningsrøys, og det er det! Går vi av veien og opp i lia finner vi mange og store rydningsrøyser.

Det skal også være en potetkjeller der, men den har jeg ikke funnet ennå. I følge Ottar Bjerkelia (født 1926) skal det ikke ha vært hus der, men jordene blei brukt av Svarthus. Det må ha vært store ekrer der. Et jorde lenger opp og noe til venstre hørte til Bekken, og der blei det dyrka poteter

under siste verdenskrig. I Svarthus vart det forresten holdt skole i kjøkkenet fra ca. 1865, seinere blei det bygd en egen skolebygning i Bjørkelia som blei revet ca. 1962.

Så er vi tilbake til veien og fortsetter oppover til der vi kan svinge av til venstre over Kvennbekken og besøke den gamle husmannsplassen Bekken.

Kvennbekken

Glestein i Holohøgda.

Tekst og bilde: Bente Arnesen

Det er en underlig stein et sted sør for Rakeievegen, ved den gamle fjellvegen som gikk fra Rakeie. Ser vi på kartet finner vi navn som Gjeddetjennet og Holomyra. På mer detaljerte kart finner vi Holohøgda, Glesteinmyra, Glesteinlia, Husmosetra og Stalldalen. Men det er sjølvste Glestein vi er på jakt etter en aprildag i 2015. Vi har funnet gamle sagn og historier om steinen, og vi trur det er denne:

Det første sporet etter historier om Glestein dukket for meg opp i boka Rovdyrjegere på Romerike av Øyvind Ribsskog. Min tipp-tippoldefar Pål Bekken var ved Husmosetra, han hadde fiska i kanskje Gjeddetjennet, Ostetjennet eller i Vasketjennet. På himturen gikk han over Holohøgda, da måtte han et nødvendig ærend og la fra seg fiskeknippe på Glestein. Plutselig var det en bjønn som nærma seg fiskeknippet der det lå. Pål skreik i for å skremme den, men det var fånytt og Pål tok reperm i følge Ribsskog. Det hadde jammen jeg også gjort!

Ribsskog forteller videre om Tusse-Lisbet, og her er hans historie:

«På Folvel i Nes var det ei jente som keltas «Tusse-Lisbeth». En tuss (nisse) fridde tel'a, men hu skjønnde itte strass at det itte var en alminnelin kar hu var kommin i lag med. Hu vard narre ta'n. Og så sku'a følgje me'n him og de gjekk underan «Glestæin». Tussen vard ihælslin under et tornever på Folvel. Sea kom bror hass og vilja fri tel'a, men hu sa nei te'n, for hu læik'en itte. Sea vard'a kvitt tussene. Hu sa det var omfram my sølv og koppar underan «Glestæin» og vard bydd mat der. Men hu hedde vøri advard mot å ta i mot no, for da kom'a itte ut att, og diffor tok'a ittno hell.»

I boka Glimt fra livet på Skauen før 1950 av Anne-Olaug Ingeborgrud har Andreas Buhol skrevet et kapittel om en rundtur i Baronskogen og minner om navn og hendelser. Han forteller om Glesteinen eller Gledesteinen i Glesteinlia: *Der satte folk som skulle sørvover fra Rakeievegen seg ned og hvilte og gledet seg over at de var kommet opp de bratte bakkene. Ellers går det sagn om denne Glesteinen. Her bodde en gang en nisse med navnet Even Glesteinen. Han fridde til ei seterjente som antagelig lå på Husmosetra. Og han besøkte henne der, men dette skulle gå hemmelig for seg. Kom det fremmede til setra, gjemte han seg i skjørtet hennes, og jenta ble kalt Tusse-Lisbet.*

Folkeminnesamleren fra Eidskog, Lars m. Fjellstad har i boka Haugfolk og trollskap fra 1954 med ei historie om en nisse som het Nils Glestein: *Langt attende i tida var det ei gjente på Haveråa som fekk ein nisse til kjærest,- Ein laurdagskveld denne gjenta sat og lauga seg, visst ho ikkje av før det kakka på glaset og sa:*

«Får je vera kjæresten din?».

«Det kan du gødt få vera», svara gjenta og lo. Og så fekk nissen koma inn. Han fortalde da at han åtte en stor og gild gard og at han sjølv heitte Nils Glestein.

«Å har du denne garn din da?» spurde gjenta. «Å , je har'n i Aurskog», svara han Nils.

Ein dag utpå vinteren kom han Nils køyrande med den gildaste hesten sin til Haverås. Han skulle henta kjæresten sin, så ho skulle få sjå kor fint han hadde det. Veggen gjekk langs elva Kvisla. Ved Ovliden stana hesten, og dei fekk han ikkje tå flekken. Gjenta gjekk da ut av sleden og fram i veggen. Der fann ho ein hestesko, og ho syntte den fram til nissen.

«Kast'n ut i elva» sa han Nils, «hesten kårmer itte lenger, før det er kørsa åver denne skoen.»

Gjenta så gjorde, og da gjekk hesten vidare med ein gong. Gjenta tykte at dei køyrde gjennom ein lang skog. Men så kom di fram til ein stor og gild bondegard.

«Ja, her bor nå jeg---,» sa han Nils. Og så tala han om kor mange hestar og kyr som han hadde. Og det var nok ikkje så lite. Gjenta vart verande der på garden i fleire dagar, men så ville ho heimatt. Da ho tok farvel med alle nissane og gjekk ut av døra, så sto ho i ville skogen. Og han Nils kom med hesten og skyssa ho heimatt til Haveråa. Men sidan vart han Nils borte. Det gjekk mest innpå to år, da var det ein dag at det kom ein nisse inn til denne gjenta. Ho tykte med det same at det var han Nils Glestein.

«Så du ser åt mæ nå da, Nils?»

«Je er nukk itte han Nils,» svara nissen, «men je er bror hans. Og nå kåmmer je og vil førtelja dæ at tora slug ihæl'n Nils».

Og strast etter vart nissen borte.

Haveråa er en plass øst for Mangensjøen på Eidskog-sida, og sjøl om Nils sier at gard'n ligger i Aurskog, så må vi huske at det er ikke så langt fra Holohøgda der Glestein ligger til Aurskogdelet.

Magne Aurom som samla folkeminner fra Sør Odal (Liv og lagnad fra 1942) har også med to korte historier om Glestein og tussene der. Jenta som blei kalt Tusse-Lisbet hadde en frier som kalte seg Iver Glestein. Lisbet hadde vært med ham hjem og *der kan du tru det var fælände fint! Men bestemor hans var så stor på det, og ho ville ikke veta noe ta denne jenta han før å flokse med.*

Anna Monrad, den store eventyrfortellersken fra Romerike som dro til Amerika, og som hadde lært eventyrene av sin bestemor, hadde også et eventyr om «Nisse-Lispet» og «Eiven Glestein». Eventyret likner på de andre kortere sagna om Lisbet og Even, men det ender med at Even i eventyret også blir drept av lynet og broren kommer for å fortelle det. Men Lisbet er forsiktig, sier i Jesu navn og slår korsets tegn og nissen får derfor ingen makt over ho. Nissebroren blir fresende sint og sier at ho skal bli gammel, men at ho skulle råtne bort fra verden. Lisbet blei fri fra nissen, men vart sjuk etter dette. *Levde gjorde ho tel'a vart ei gammal kjærring, men stykje fraa stykje raatne bort ta kroppen paa'a, aa faar de hu hadde faatt sjuken ta nissen vart hu hetnes Nisse-Lispet.*

Eventyret er gjengitt i en samling hvor det er flere eventyr skrevet ned av Anna Monrad. Boka heter Norsk sogukunst, ved Rikard Berge og vart utgitt av Noregs boklag i 1976, men utgitt første gang i 1924.

Sagbakken

Tekst: Ole Erik Eier i boka Gamle boplasser i Skogen, og litt av Bente Arnesen.

Bilder: Bente Arnesen (tatt i april 2015)

I boka Gamle boplasser i Skogen av Ole Erik Eier som kom i 1994 er det både bilder og en beskrivelse av mange av de gamle boplassene innover skauen. Om Sagbakken står dette:

« Om lag halvveis mellom Årnes og Rakeie ligger Sagbakken. Plassen var i 1820-årene og helt fram til århundreskiftet husmannsplass under Fossum går på Årnes. I dag tilhører Sagbakken Søndre Rotnes.

En gang i tida lå det ei vassag like ved Sagbakken. Her var Hans Olsen Skøyenholen sagmester i 1850-årene, og han dyrket også opp jorda i Sagbakken. Hans var gift med Lisbeth Larsdatter fra Bjørndalen, og de hadde fem barn. En sønn med navnet Ole tok over i ca. 1860, og han bodde i Sagbakken sammen med kona Maren fra Pettersberget.

I ca. 1915 var det sønnen Ludvig som tok over. Han var gift med Anna Johansson fra Sverige, og disse var de siste som bodde og drev jorda i Sagbakken. Bruket, som var på ca. 18 mål er nå nedlagt.

Inn på Skogen var det i 1920-årene stor trafikk med plankekjøring fra Rakeie til Årnes stasjon, og Sagbakken var en av flere hvileplasser for hest og kjører. Odd

Sagbakken, som er født på bruket, forteller i boka «Glimt fra livet på Skogen» at plankekjøringen varte fra januar til mars. Det kunne til sine tider være opptil 70 mann som hvilte i Sagbakken. Kjørerne var på kjøkkenet, og de måtte ut så snart de var ferdige med kaffekoppen, for det var kø hele tida.

Vi hadde bord som gikk nesten over hele kjøkkenet, og som de kunne dra fram og sitte rundt. De drakk all den kaffen de vill ha for 25 øre. Det smakte godt med en kaffetår når en hadde sittet på et kaldt plankelass. Plankene var jo ferske også. Ute sto hestene tett i tett, pakket ned så godt som mulig.

Når de siste kom oppover, var det nesten tida til at de første kom ned igjen. Det satt i hvert fall tolv rundt bordet om gangen. Familien og vi unga oppholdt oss mye i annen etasje og fikk mat der. Mor hadde kaffekokinga sjøl, og kaffekjelen tok åtte eller ti liter, omtrent ei bøtte. Kjøringa holdt på hele vinteren, og inne ble det seende ganske ille ut, forteller Odd Sagbakken.»

I følge gardshistoria (bind IV side 364 var Odd født i 1918, og plassen fødte 2 – 3 kuer og noen sauer. Det var en liten låve med fjøs og de de dyrka poteter i Kubakken. På andre sida av Rakeievegen hadde Sagbakken flere teiger og ekrer. Det sto også en utelåve der.

Det er flere hus i Sagbakken. Her bodde til tider en sagmester og en tømmerkjører.

Vakta

Syver Olsen og Karen Hansdatter flyttet hit i 1842. Første sommeren bodde de i barhytte før de fikk tak over hode. Syver var "svarver" og ble kaldt "svarvern i Vakta" Karen var datter av Eli Israelsdatter og oppvokst i Holtet, så de hadde familie over hele "Skauen"

Plassen var nok ikke ny da de flyttet dit, men vi kjenner ikke historien før Syver og Karen slo seg ned her. Navnet tyder på at det ble brukt som vaktpost. Kanskje under urolighetene med svenskene på 1600 tallet. Svenskegrava skal finnes like ved Vakta sier sagnet. Det finnes også sagn om en finne som skal ha blitt brukt som vakt i "Runnibingen"

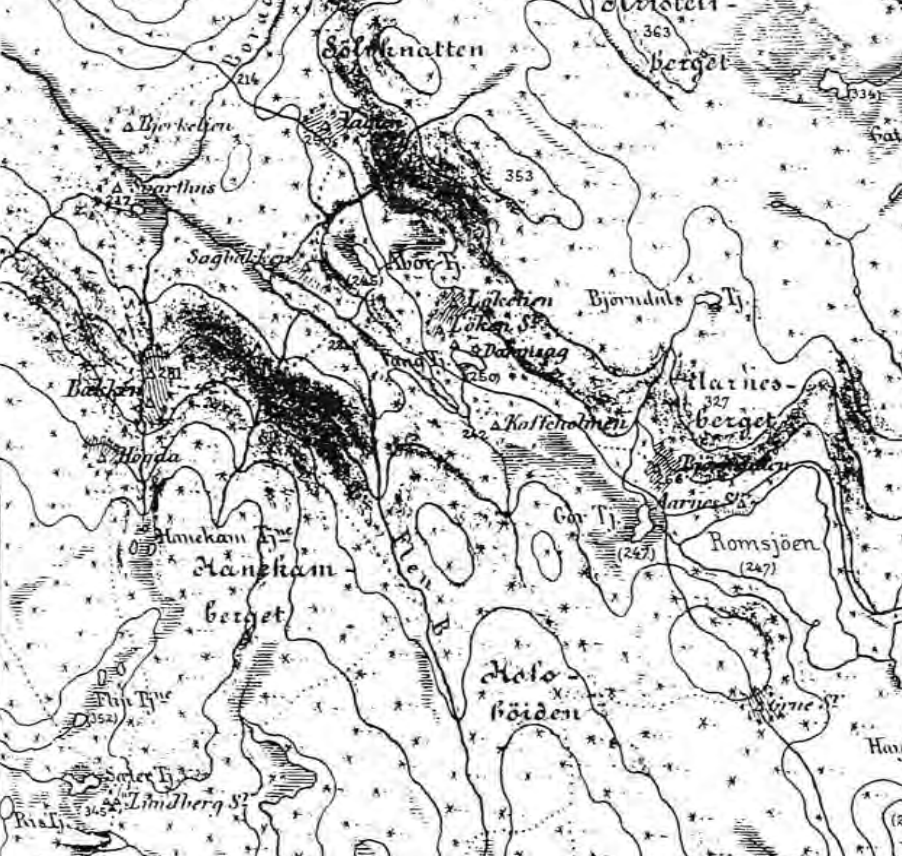
Familien bodde her til i 1908. De flyttet da til Årnes.

Eieren av Runni gård, Arne Renberg har oppført husene som står her i dag. Det store tømmerhuset ble brukt som sommerleir for barn under siste krig. Den siste som bodde her var Bjørn Lucien Renberg. Han døde i 1994.

Den siste rokken "svarvern i Vakta" lagde.

Den går i arv i familien. Først Karen så Gina Olava, Nora Margit, Valborg og nå Elin Beate. Andrea blir den neste som skal lære å spinne.

Solknatten

Björnsjö
berget

△ Björnsjö

△ Jänter

△ Warthus
217

Sagbäck

Abor H

Lökchen

Björndals

△ Löken S

△ Darnisag

Bäck

△ Honda

△ Kasseholmen

Blarnes-
berget

Amekam H
Manekam
berget

Gay H
(247)

Romsjön
(247)

Malo-
böiden

△ Fin H
(252)

△ Säter H
Lindberg S

Rial